

JOANNA UCHAŃSKA

Uznanie dziecka według przepisów Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego w świetle regulacji prawa prywatnego międzynarodowego

Dziecko i jego status zarówno w prawie międzynarodowym, jak i krajowym, stanowią szczególnie przedmiot ochrony. Konwencja z dnia 20 listopada 1989 roku o prawach dziecka^{1,2} w art. 7 ust. 1 postanawia, iż „Niezwłocznie po urodzeniu dziecka zostanie sporządzony jego akt urodzenia, a dziecko od momentu urodzenia będzie miało prawo do otrzymania imienia, uzyskania obywatelstwa oraz, jeśli to możliwe, prawo do poznania swoich rodziców i pozostawania pod ich opieką”. Ochroną zostają objęte nie tylko dzieci, które są obywatelami państwa – sygnatariusza Konwencji, lecz także te znajdujące się pod jego jurysdykcją. W art. 8 ust.1 przytaczany akt międzynarodowy stanowi zaś, że „Państwa-Stroiny podejmują działania mające na celu poszanowanie prawa dziecka do zachowania jego tożsamości, w tym obywatelstwa, nazwiska, stosunków rodzinnych, zgodnych z prawem, z wyłączeniem bezprawnych ingerencji.” Pojęcie prawa do życia rodzinnego w rozumieniu Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, Rzym, 4 listopada 1950 roku^{3,4}, obejmuje między innymi prawo do kontaktów z swoimi krewnymi, utrzymywanie z nimi bliskiej więzi oraz poszanowanie prywatności życia rodzinnego.

Tożsamość człowieka to wizja własnej osoby, trwałe przekonanie o tym, kim się jest. Zazwyczaj jej kształtowanie odbywa się w określonej grupie, pod wpływem konkretnej struktury⁵. Dziecko, intuicyjnie, już od najmłodszych lat funkcjonuje przede wszystkim w podstawowej jednostce społecznej, którą jest rodzina. Jego wzrastanie w innym środowisku stanowi tylko zabezpieczenie przed pozostawianiem jednostki jeszcze niekształtowanej bez opieki.

---

1 Dz.U. z 1964 r. nr 9, poz. 59 z późn. zm.; dalej: k.r.o.

2 Dz.U. z 1991 r. nr 120, poz. 526 z późn. zm.; dalej: Konwencja o prawach dziecka.

3 Dz.U. z 2011 r. nr 80, poz. 432; dalej: p.p.m.

4 Dz.U. z 1993 r. nr 61, poz. 284 ze zm.; dalej: Konwencja o ochronie praw człowieka.

5 Cf. *Elementarne pojęcia pedagogiki społecznej i pracy socjalnej*, red. D. Lalak, T. Pilch, Warszawa 1999, s. 309–310.

W związku z powyższymi, zagwarantowanie rodzicom i dziecku dostępu do mechanizmów i instytucji umożliwiających wzrastanie w rodzinie, poznanie własnej tożsamości, posiadanie nazwiska oraz obywatelstwa, leży w gestii polityki międzynarodowej i krajowej, a dalej ustawodawcy. Przedmiotem regulacji powinna być ochrona prawna każdego dziecka także w zakresie unormowania kwestii związanych z jego pochodzeniem i identyfikacją jego danych osobowych. Stanowi to bowiem konsekwencję przyjęcia koncepcji wyrażonej w Konwencji o prawach dziecka, a mianowicie ochrony wszystkich dzieci niezależnie od ich obywatelstwa i jurysdykcji, pod jaką się znajdują⁶.

Regulacje krajowe

Polski ustawodawca od początku dąży do zagwarantowania możliwości ustalenia pochodzenia dziecka od danej matki i ojca w jak najpewniejszy i jak najszerszy sposób. Chodzi tu między innymi o jak najpełniejsze zagwarantowanie – zwłaszcza dziecku – prawidłowego rozwoju w oparciu o znajomość własnej tożsamości.

Pochodzenia dziecka zgodnie z przepisami k.r.o.

W nowelizacji k.r.o. z dnia 13 czerwca 2009 roku⁷, ustawodawca wprowadził w art. 61⁹ normę, że „matką dziecka jest kobieta, która je urodziła”. Taka regulacja pozwala rozwiązać problemy dotyczące pochodzenia dziecka w ewentualnym sporze co do macierzyństwa kobiety, która była dawcą komórki rozrodczej albo nosicielką ciąży i urodziła w przypadku, jeśli do zapłodnienia komórki jajowej doszło metodą in-vitro. Tadeusz Smoczyński pisze, że „stan ciąży i poród decydująco wpływa na tworzenie się więzi uczuciowej z dzieckiem. Samo oddanie komórki rozrodczej w celu poczęcia dziecka nie wydaje się być wystarczającą przesłanką dla ustalenia macierzyństwa jej dawczyni. Poza tym moralnie wątpliwa jest sama dopuszczalność praktyki tzw. zastępczego macierzyństwa”⁸.

W przypadku sztucznego zapłodnienia lub inseminacji należy także rozstrzygnąć, kto jest ojcem dziecka. Zarówno na kanwie starszej literatury, jak i obecnej wykładni, rozważania prowadzą do stwierdzenia, że ojcem dziecka jest ten, z którego nasienia dziecko pochodzi, bez względu na to, czy poczęcie nastąpiło drogą naturalną, czy sztuczną⁹.

Jeśli dziecko urodziło się podczas trwania małżeństwa bądź przed upływem trzystu dni od jego ustania lub unieważnienia domniemuje się, iż dziecko pochodzi od męża matki. Jest to bowiem *preasumptio iuris tantum*, uregulowane szczegółowo przepisami k.r.o. Przepisy ustanawiają także drugie istotne domniemanie pozwalające ustalić, od

6 Według tej koncepcji ochronie podlegają także dzieci będące bezpaństwowcami.

7 Dz.U. z 2008 r. nr 220, poz. 1431.

8 T. Smoczyński, *Prawo rodzinne i opiekuńcze*, wyd. 5, Warszawa, 2009, s. 174.

9 B. Walaszek, *Sądowe ustalenie niesłubnego ojcostwa w polskim prawie międzynarodowym prywatnym*, Kraków 1959, s. 82.

którego mężczyzny dziecko pochodzi. Przepis art. 85 ust.1 k.r.o. stanowi, że domniemywa się, że ojcem dziecka jest ten, kto obcował z matką dziecka nie dawniej niż w trzechsetnym, a nie później niż w sto osiemdziesiątym pierwszym dniu przed urodzeniem dziecka. Art. 85 ust. 2 k.r.o. dopuszcza możliwość obalenia tego domniemania, jeśli jest bardziej prawdopodobne. Przedmiotowe domniemanie stanowi podstawę do ustalenia ojcostwa, które może przebiegać dwoma drogami: albo poprzez uznanie ojcostwa, albo na mocy orzeczenia sądu.

Podstawową zasadą, która kieruje tak silnym i wszechstronnym zakresem uregulowania pozycji dziecka, w szczególności pozycji dziecka pozamałżeńskiego, jest jego interes¹⁰. Należy w związku z powyższym zgodzić się ze stwierdzeniem, iż prawo do ustalenia ojcostwa jest niemajątkowym prawem podmiotowym z zakresu prawa rodzinnego, stanowiącym element stosunków między rodzicami a dziećmi. Nie wszystkie jednak ustawodawstwa dopuszczają możliwość uznania dziecka, co w znaczny sposób ogranicza możliwość ustalenia pochodzenia dziecka. Takim ustawodawstwem jest między innymi prawo angielskie¹¹.

Pomimo, iż normy zarówno k.r.o., jak i p.p.m. są w zakresie sytuacji prawnej dziecka narodzonego, normami na pozór technicznymi, mają one daleko idące konsekwencje prawno – materialne.

Pochodzenia dziecka a ustalenie obywatelstwa

Należy także podkreślić, że przepisy k.r.o. co do uregulowania statusu prawnego dziecka, odnoszą się zarówno do dziecka, które jest obywatelem polskim, jak i po uwzględnieniu norm kolizyjnych mogą odnosić się do obywatela innego państwa.

W prawie międzynarodowym publicznym nabycie obywatelstwa przez urodzenie może następować na zasadach „prawa krwi” (*ius sanguinis*) lub „prawa ziemi” (*ius soli*). Na zasadzie *ius sanguinis* obywatelstwo jednostki określa się wedle obywatelstwa rodziców. Natomiast w przypadku *ius soli*, nabywa się je wedle miejsca urodzenia i nie zależy ono od obywatelstwa rodziców.

Polska stosuje zasadę „prawa krwi”, gdy co najmniej jedno z rodziców jest obywatelem polskim. Przepisy ustawy z dnia 15 lutego 1962 roku o obywatelstwie¹² dopuszczają nabycie obywatelstwa na podstawie „prawa ziemi”, przez dziecko znalezione lub urodzone na terytorium RP, gdy oboje rodzice nie są znani, bądź ich obywatelstwo nie jest znane lub są bezpaństwowcami¹³. Można słusznie zauważyć, iż zasada *ius soli* ma w porządku polskim subsydiarne zastosowanie w stosunku do zasady *ius sanguinis*. Jednakże dla obywatelstwa dziecka kluczowe znaczenie może mieć nie tylko moment jego urodzenia, ale

10 *Ibidem*, s. 23.

11 E. Skrzydło-Tefelska, *Uznanie dziecka w prawie prywatnym międzynarodowym*, Wrocław 1990, s. 20.

12 Dz.U. z 2000 r. nr 28, poz. 353 z późn. zm.; dalej: u.o.obyw.

13 Cf. R. Bierzanek, J. Symonides, *Prawo międzynarodowej publicznej*, Warszawa 2005, s. 257–258.

także i uznania. Zgodnie z art. 7 ust. 1 u. o obyw. zmiany w ustaleniu tożsamości jednego lub obojga rodziców (np. ustalenie osoby ojca poprzez uznanie przez niego dziecka) wywołują skutki co do obywatelstwa dziecka tylko, jeśli nastąpiły one do roku od jego urodzenia. Wynika stąd iż jeśli dojdzie do uznania dziecka przez obywatela polskiego, to do zmiany obywatelstwa dojdzie wyłącznie w przypadku, gdy do powyższego uznania doszło w okresie do roku od urodzenia dziecka. Jeśli natomiast do uznania dziecka, bądź ustalenia ojcostwa na drodze sądowej doszło po ukończeniu przez dziecko pierwszego roku życia, nie ma to wpływu na zmianę obywatelstwa dziecka.

Jak stanowi art. 4 u. o obyw. obywatelem Polski zostaje dziecko przez urodzenie, jeśli oboje rodzice są obywatelami polskimi albo jedno z rodziców jest obywatelem polskim, a drugie jest nieznane bądź nieokreślone jest jego obywatelstwo. Zgodnie z brzmieniem art. 6 ust. 1 zd. 1 u. o obyw. w przypadku, kiedy jedno z rodziców jest obywatelem polskim, a drugie z rodziców jest obywatelem innego państwa, to dziecko nabywa obywatelstwo polskie. Jednakże w ślad za art. 6 ust. 1 zd. 2 u. o obyw. rodzice w oświadczeniu złożonym zgodnie przed właściwym organem w ciągu trzech miesięcy od dnia urodzenia się dziecka mogą wybrać dla niego obywatelstwo państwa obcego, którego obywatelem jest jedno z rodziców, jeżeli według prawa tego państwa dziecko nabywa jego obywatelstwo.

Wybór prawa właściwego dla ustalenia pochodzenia dziecka. Przepisy krajowe i międzynarodowe

Kluczowym przepisem kolizyjnym dla ustalenia pochodzenia dziecka, które nie jest obywatelem polskim, jest art. 55 p.p.m. (odpowiednik art. 19 ustawy z dnia 12 listopada 1965 roku – Prawo prywatne międzynarodowe¹⁴). Reguluje on cały kompleks zagadnień w najszerszym z możliwych rozumienia sensów stosunków pomiędzy rodzicami i dziećmi – odnosi się zarówno do ustalenia pochodzenia dziecka, jak i do oceny skutków tego pochodzenia¹⁵.

Ustaleniem i zaprzeczeniem ojcostwa lub macierzyństwa zajmuje się przede wszystkim art. 55 ust. 1 – 2 p.p.m., który zawiera dwie normy kolizyjne. Uznanie dziecka zostało zaś określone w art. 55 ust. 3 – 4 p.p.m., który zawiera 3 normy kolizyjne. Poprzednio art. 19 § 2 b.p.p.m. przewidywał trzy normy kolizyjne dla ustalenia i zaprzeczenia ojcostwa i macierzyństwa oraz uznania. Mianowicie pierwsza z nich przewidywała właściwość prawa ojczyzostego dziecka z chwili jego urodzenia. Łącznikiem tej normy kolizyjnej było obywatelstwo dziecka, zaś moment urodzenia dziecka stanowił subłącznik decydujący o właściwości prawa. W powyższym uregulowaniu został przewidziany wyjątek dotyczący ustalenia pochodzenia dziecka pozamałżeńskiego poprzez uznanie¹⁶. Zgodnie z art. 19 § 2 zd. 2 b.p.p.m. uznanie dziecka podlegało prawu państwa, którego dziecko było

14 Dz.U. z 1965 r. nr 46, poz. 290 z późn. zm.; dalej: b.p.p.m.

15 E. Skrzydło-Tefelska, *op. cit.*, s. 51–52.

16 Cf. M. Pazdan, *Prawo prywatne międzynarodowe*, wyd. 12, Warszawa, 2009, s. 256–262.

obywatelem w chwili uznania. Zdanie trzecie art. 19 § 2 b.p.p.m. stanowiło, iż uznanie dziecka poczętego, lecz jeszcze nie urodzonego, podlega prawu ojczystemu matki.

Obecnie art. 55 ust. 1 p.p.m. przewiduje, iż ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka podlegają prawu ojczystemu dziecka z chwili jego urodzenia. Zaś w przypadku, jeśli prawo ojczyste dziecka z chwili jego urodzenia nie przewiduje sądowego ustalenia ojcostwa, stosuje się prawo ojczyste dziecka z chwili ustalenia pochodzenia dziecka, jak stanowi art. 55 ust. 2 p.p.m. Zgodnie z brzmieniem art. 55 ust.3 p.p.m. uznanie dziecka zaś podlega kolejno albo prawu ojczystemu dziecka z chwili jego uznania, albo w jego braku stosuje się prawo ojczyste dziecka z chwili jego urodzenia. Art. 55 ust.4 p.p.m. jest zbieżny z normą wyrażoną uprzednio w art. 19 § 2 zd. 3 b.p.p.m.

Należy stwierdzić, iż wprowadzona zmiana porządkuje kolejne normy kolizyjne właściwe dla ustalenia pochodzenia dziecka i jego uznania oraz doprecyzowuje regulację. Stąd pomimo rozbudowania regulacji, która może wydawać się zbędna, niekonieczna i kazuistyczna, to należy ją jednak uznać za pozytywną i skąd inąd potrzebną. Obecnie nie dopuszcza ona tak wielu wątpliwości interpretacyjnych jak jej poprzedniczka.

Jak słusznie zauważa SN w postanowieniu z dnia 19 grudnia 2003 roku¹⁷ „oprócz ustawy o prawie prywatnym międzynarodowym, źródłem norm określających prawo właściwe dla stosunków prywatnoprawnych są w szczególności umowy międzynarodowe; ich regulacje mają pierwszeństwo przed regulacjami ustawowymi. Zastosowanie znajdują tutaj art. 91 ust. 1 i ust. 2 w zw. z art. 89 ust. 1 i art. 241 ust. 1 Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 roku¹⁸ oraz art. 1 § 2 p.p.m. [przyp. J.U. b.p.p.m.]”.

Wśród umów międzynarodowych, które mogą znajdować pierwszeństwo zastosowania przed regulacjami p.p.m., można wymienić m.in.: Konwencję dotyczącą kompetencji organów państwa przyjmowania oświadczeń o uznaniu dziecka pozamałżeńskiego podpisaną w Rzymie dnia 14 września 1961 roku¹⁹, Europejską konwencję o statusie prawnym dziecka pozamałżeńskiego podpisaną w Strasburgu dnia 15 października 1975 roku²⁰, umowę z Republiką Francuską o prawie właściwym, jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń w zakresie prawa osobowego i rodzinnego podpisaną w Warszawie dnia 5 kwietnia 1967 r.²¹, umowę z dnia 24 maja 1993 roku między Rzeczpospolitą Polską a Ukrainą o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cywilnych i karnych²², umowę z Federacją Rosyjską o pomocy prawnej i stosunkach prawnych w sprawach cy-

17 Postanowienie III CZP 94/03.

18 Dz.U. z 1997 r. nr 78, poz. 483 z późn. zm.

19 Dalej: Konwencja rzymska.

20 Dz.U. z 1999 r. nr 79, poz. 888; dalej: Konwencja o statusie dziecka pozamałżeńskiego.

21 Dz.U. z 1969 r. nr 4, poz. 22 z późn. zm. wynikającymi z art. 55 i 63 Konwencji o jurysdykcji i wykonywaniu orzeczeń sądowych w sprawach cywilnych i handlowych z Lugnano z dnia 16 września 1988 roku; dalej: umowa polsko-francuska.

22 Dz.U. z 1994 r. nr 96, poz. 465 z późn. zm.; dalej: umowa polsko-ukraińska.

wilnych i karnych podpisaną w Warszawie dnia 16 września 1996 roku²³ oraz umowę z Republiką Austrii o wzajemnych stosunkach z zakresu prawa cywilnego oraz o dokumentach podpisaną w Wiedniu dnia 11 grudnia 1963 roku²⁴.

Konwencja rzymska nie zawiera norm kolizyjnych, natomiast dotyczy ułatwień w składaniu oświadczeń o uznaniu przez obywateli jednego państwa – Strony przed organami innego państwa – Strony konwencji. W świetle konwencji rzymskiej, uznanie wywołuje takie skutki, jakie wynikają z prawa ojczystego cudzoziemca składającego oświadczenie, bez względu na skutki, jakie związane są z dokonaniem uznania przez prawo państwa, w którym do dokonania doszło. Ewa Skrzydło – Tefelska tak wypowiada się na temat Konwencji rzymskiej: „każde uznanie bez względu na to, czy ustala stan cywilny dziecka, czy tylko przyznaje mu środki utrzymania – jest korzystne dla dziecka. (...) celem twórców konwencji było maksymalne ułatwienie dokonania tej czynności.”²⁵ Polska nie jest jednak stroną tej konwencji, więc w konsekwencji jej przepisy nie będzie znajdować w kraju zastosowania.

Zgodnie z art. 2 Konwencji o statusie dziecka pozamałżeńskiego pochodzenie od dziecka matki ustala się wyłącznie na podstawie faktu jego urodzenia. Art. 3 stanowi natomiast, że pochodzenie dziecka małżeńskiego od ojca może być stwierdzone lub ustalone na podstawie dobrowolnego uznania lub orzeczenia sądu. Konwencja nie przewiduje jednak norm kolizyjnych pozwalających na wybór prawa właściwego dla ustalenia macierzyństwa czy ojcostwa w przypadku, gdy rodzice są cudzoziemcami.

Jak wynika z art. 10 ust. 3 umowy polsko – francuskiej, stosunki prawne między dzieckiem pozamałżeńskim a jego ojcem i matką podlegają prawu umawiającego się państwa, którego obywatelem jest dziecko. Jak zauważa SN w postanowieniu z dnia 19 grudnia 2003 roku: „Przepis ten w sposób wyraźny nie obejmuje sądowego ustalenia ojcostwa lub macierzyństwa ani uznania dziecka, niemniej należy przyjąć, że ma on zastosowanie także przy określeniu prawa właściwego dla sądowego ustalenia ojcostwa lub macierzyństwa i uznania dziecka. Przemawia za tym niezbicie spostrzeżenie, że ustalenie pochodzenia dziecka stanowi nieodzowną przesłankę rozstrzygnięcia o wszelkich stosunkach pomiędzy rodzicami a dzieckiem.” Należy także stwierdzić, że powyższa umowa ma swe zastosowanie, gdy obywatele stron, w sprawie już *in concreto*, pochodzą zarówno z Polski, jak i z Francji lub w sytuacji, że są obywatelami tylko jednej ze stron, ale zamieszkują w państwie, które jest stroną umowy, a nie jest ich krajem pochodzenia.

Zgodnie natomiast z umową polsko – ukraińską i jej art. 28 ust. 2 ustalenie i zaprzeczenie pochodzenia dziecka od określonej osoby oraz uznanie dziecka podlega prawu tej Umawiającej się Strony, której obywatelem jest matka dziecka w chwili jego urodzenia. Wystarczy jednak zachowanie formy uznania dziecka przewidzianej

23 Dz.U. z 2002 r. nr 83, poz. 750 z późn. zm.; dalej: umowa polsko-rosyjska.

24 Dz.U. z 1974 r. nr 6, poz. 33 z późn. zm. i 34; dalej: umowa polsko-austriacka.

25 E. Skrzydło-Tefelska, *op. cit.*, s. 132.

przez prawo tej Umawiającej się Strony, na której terytorium uznanie ma być lub było dokonane.

Z kolei w art. 28 ust. 1 umowy polsko – rosyjskiej stosunki między rodzicami i dziećmi poddano prawu tej umawiającej się strony, na której terytorium osoby, o których mowa, mają miejsce zamieszkania. W ust. 2 art. 28 stwierdza się jednak, że jeżeli którykolwiek z rodziców lub dziecko mają miejsce zamieszkania na terytorium drugiej strony, to stosunki, o których mowa, podlegają prawu tej strony, której obywatelem jest dziecko.

Natomiast w art. 29 umowy polsko – austriackiej stwierdza się, iż pochodzenie dziecka z małżeństwa poddaje się prawu strony, której obywatelstwo posiadali małżonkowie (lub byli małżonkowie) w czasie urodzenia dziecka. Jeżeli w tym czasie nie byli obywatelami tej samej strony, właściwe jest prawo strony, której obywatelstwo posiadali ostatnio. Dla ustalenia pochodzenia dziecka pozamałżeńskiego właściwe jest prawo tej strony, której obywatelstwo posiadała matka w czasie urodzenia dziecka.

Wnioski

Na kanwie powyższych przykładów należy wysnuć wnioski, że w przypadku spraw o ustalenie pochodzenia dziecka, gdzie jedna ze stron będzie mieć pochodzenie polskie, natomiast druga ze stron pochodzenie innego państwa, to kluczowym dla wyboru prawa właściwego będzie ustalenie, jakiego państwa obywatelem jest dziecko albo matka, chociaż takiego ustalenia nie można brać za ostateczne rozwiązanie. To czyje obywatelstwo będzie stanowić łącznik, będzie zależało od odpowiednich norm kolizyjnych prawa międzynarodowego. Bezspornie jednak ustalenie pochodzenia dziecka, bez względu na zastosowane prawo (*ius soli* czy *ius sanguinis*) będzie sprawą pierwotną i podstawową dla ustalenia, czy zastosowanie znajdą przepisy kolizyjne p.p.m., a dalej, czy będzie możliwe by ustalenie pochodzenia dziecka miało miejsce według zasad k.r.o. Ergo, organ przyjmujący oświadczenie o uznaniu lub sąd, przed którym dochodzi do ustalenia ojcostwa, za sprawę kluczową powinien uznać wyjaśnienie momentu i miejsca urodzenia się dziecka, w przypadku jeśli jest to wątpliwe. W ocenie autora pracy, wydaje się bardzo pożądanym i trafnym uregulowanie art. 28 ust. 2 umowy polsko – ukraińskiej pomiędzy, w którym stanowi się, iż bez względu na to, jakie normy materialno – prawne znajdą zastosowanie, to forma w jakiej dojdzie do uznania dziecka, będzie właściwa dla państwa, w którym do uznania doszło. Stanowi to znaczne ułatwienie chociażby ze względów technicznych dla pracy właściwych sądów lub urzędów.

Jak wskazuje wcześniej autor pracy, obywatelstwo stanowi nie tylko przesłankę, ale także skutek ustalenia ojcostwa. Zgodnie z art. 7 ust. 1 u. o obyw. w przypadku jeśli do uznania doszło przez ukończeniem przez dziecko pierwszego roku życia, może dojść do zmiany w zakresie obywatelstwa, w przeciwnym razie mamy do czynienia ze jego stabilizacją.

Treść i forma oświadczenia o uznaniu dziecka

Treść oświadczenie o uznaniu dziecka

Treść uznania, w przypadku, jeśli zastosowania nie znajdują umowy szczególne, podlega prawu określone w art. 55 ust. 3 – 4 p.p.m. W przypadku, jeśli w konsekwencji następujących po sobie zaistniałych i zrealizowanych przesłanek, okaże się, że prawem właściwym dla uznania, będzie prawo polskie, w treści uznania powinny znaleźć się warunki wypływające z właściwych przepisów k.r.o. W ślad za art. 73 § 1 k.r.o. mężczyzna, od którego dziecko pochodzi, musi złożyć przed kierownikiem urzędu stanu cywilnego oświadczenie, że jest ojcem dziecka, a matka dziecka musi potwierdzić, że ojcem dziecka jest ten mężczyzna (potwierdzenie przez matkę może nastąpić jednocześnie albo w ciągu trzech miesięcy od dnia oświadczenia mężczyzny).

Warto w tym miejscu wspomnieć jeszcze o kilku problemach mających istotne znaczenie dla treści oświadczenia o uznaniu. Po pierwsze, jak słusznie zauważa Ewa Skrzydło – Tefelska: „prawo polskie nie zakazuje w sposób wyraźny uzależnienia uznania od warunku lub terminu. Zakaz taki wynika jednak z celu tej czynności, jakim jest ustalenie stanu cywilnego, który musi być ustalony w sposób niebudzący wątpliwości i ze skutkami nieodwracalnymi.” Autorka cytowanej pracy stawia tezę, iż „w przypadku dopuszczenia ewentualności zastrzeżenia warunku lub terminu w oświadczeniu o uznaniu, należałoby się powołać na klauzulę porządku publicznego, gdyż taka treść uznania jest niezgodna z interesem dziecka”²⁶.

Forma oświadczenia o uznaniu dziecka

Wybór formy, w jakiej ma dojść do uznania, będzie także zależny od ustalenia prawa właściwego. Wskazówka dla przyjęcia właściwej formy uznania, daje przepis art. 25 p.p.m., dotyczący formy czynności prawnej w ogóle. Przykładowo, jeśli zastosowanie w Polsce znajdzie umowa polsko – ukraińska, właściwa będzie forma wynikająca z przepisów k.r.o., bez względu na ustalone przepisy materialno – prawne właściwe w danym przypadku *in concreto*, ponieważ wystarczy zachowanie formy przewidzianej przez prawo państwa, w którym czynność zostaje dokonana.

Zgodnie z brzmieniem art. 73 § 4 k.r.o., ustalenie pochodzenia dziecka może nastąpić zarówno przez sądem opiekuńczym, jak i urzędnikiem stanu cywilnego. Urzędnik stanu cywilnego – na mocy art. 73 § 2 k.r.o. – powinien wyjaśnić, jakie prawa i obowiązki są związane z uznaniem dziecka, poinformować o przepisach dotyczących nazwiska dziecka oraz wyjaśnić różnicę pomiędzy uznaniem dziecka a przysposobieniem. Uznanie nie może nastąpić po uzyskaniu przez dziecko pełnoletności, jak stanowi art. 76 § 1 k.r.o.

---

²⁶ *Ibidem*, s. 131.

Jak wskazuje Bronisław Walaszek: „zagadnienie formy uznania należy rozpatrzyć z dwóch punktów widzenia; mianowicie należy rozpatrzyć problem uznania oceny formy prawnej uznania działanego w Polsce przez cudzoziemca oraz problem oceny prawnej formy uznania dokonanego przez obywatela polskiego za granicą²⁷”. Dalej zauważa, że „forma czynności prawnej podlega w zasadzie prawu, które jest właściwe dla samej czynności. Jednak wystarczy także zastosowanie przez cudzoziemca składającego oświadczenie w Polsce prawa polskiego, co do formy uznania²⁸”.

Natomiast inaczej uznanie przedstawia się w przypadku, jeśli do uznania dziecka dochodzi za granicą, kiedy wszyscy zainteresowani legitymują się polskim obywatelstwem. Kluczowe znaczenie dla ustalenia formy właściwej dla tego przypadku ma art. 73 § 4 k.r.o., który stanowi, że uznanie ojcostwa może nastąpić także przed sądem opiekuńczym, a za granicą również przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula, jeśli uznanie dotyczy dziecka, którego oboje rodzice albo jedno z nich są obywatelami polskimi²⁹. Z kolei w cytowanym już postanowieniu SN z dnia 19 grudnia 2003 roku, Sąd zauważa, iż: „uznanie dziecka za granicą, gdy jego matka i uznający je mężczyzna są obywatelami polskimi, nie musi nastąpić przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula. Celem art. 79 § 1 in fine k.r.o. [obecnie art. 73 § 4 in fine k.r.o.] jest ułatwienie obywatelom polskim uznania dziecka za granicą w porównaniu z możliwościami wynikającymi z art. 12 i 19 § 2 ustawy z dnia 12 listopada 1965 roku – Prawo prywatne międzynarodowe”. W innym wyroku z dnia 2 grudnia 2004 roku SN wskazuje, że: „Uznanie dziecka dokonane przed właściwym organem zagranicznym jest dochowaniem wymaganej formy dla tej czynności³⁰”.

Jak można zauważyć, w tezach SN dominuje pogląd, iż możliwość uznania dziecka przed polskim konsulem ma znaczenie funkcjonalne i nie należy go interpretować jako warunku koniecznego do zachowania formy uznania w przypadku, jeśli do ustalenia ojcostwa przez uznanie dochodzi za granicą. Jak zauważa SN, inna interpretacja prowadziłaby do zacieśniania stosowania art. 25 p.p.m. (art. 12 b.p.p.m.³¹). W związku z powyższym należy uznać, że obywatele polscy do ustalenia ojcostwa przez uznanie mogą doprowadzić zarówno przed polskim konsulem lub osobą wyznaczoną do wykonywania funkcji konsula, co wynika z wykładni literalnej przepisu art. 73 § 4 k.r.o., jak i przed innym, właściwym urzędnikiem, co wynika z wykładni funkcjonalnej i celowościowej instytucji uznania.

27 B. Walaszek, *Uznanie dziecka w Polskim prawie międzynarodowym prywatnym*, Kraków 1959, s. 33.

28 *Ibidem*, s. 34.

29 Tak także wyrok I CKN 1068/97.

30 Wyrok V CK 323/04.

31 Postanowienie III CZP 94/03.

Skutki uznania

Skutki uznania dla pobytu dziecka zamieszkującego w Polsce

Cudzoziemcowi można nadać obywatelstwo polskie na jego wniosek, jeżeli zamieszkuje na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej, co najmniej 5 lat na podstawie zezwolenia na osiedlenie się, zezwolenia na pobyt rezydenta długoterminowego Wspólnot Europejskich lub posiadając prawo stałego pobytu. Zgodnie z art. 64 ust. 1 pkt. 4 ustawy z dnia 13 czerwca 2003 roku o cudzoziemcach³² zezwolenie na osiedlenie się może zostać nadane dziecku obywatela polskiego, który pozostaje pod jego władzą rodzicielską. Cudzoziemcowi może zostać nadane obywatelstwo także w przypadkach szczególnie uzasadnionych. Jeżeli obywatelstwo polskie ma być nadane dziecku pozostającemu pod opieką, może się to odbyć jedynie za zgodą opiekuna wyrażoną w odpowiednim oświadczeniu złożonym przed właściwym organem i po uprzednim zadośćuczynieniu wymogom właściwego prawa obcego (np. wcześniejszemu zwolnieniu z obywatelstwa państwa obcego, jeśli obywatel tego państwa nie mógłby posiadać jednocześnie dwóch obywatelstw). Problem nadawania obywatelstwa na podstawie przepisów u o obyw. nie istnieje natomiast, w przypadku wskazanym już wyżej, jeśli do uznania dziecka doszło przed ukończeniem przez nie pierwszego roku życia. Wówczas obywatelstwo nabywa z mocy prawa, jako skutek uznania przez obywatela polskiego.

Skutki uznania dla rodziców dziecka. Status stosunków między rodzicami a dziećmi

Jak wynika z art. 93 §1 k.r.o. władza rodzicielska przysługuje obojgu rodzicom. Wyrażona tutaj zasada jest zgodna zarówno z szeroko pojętym interesem dziecka, jak i zasada równouprawnienia kobiety i mężczyzny.

W przypadku dzieci, których rodzice nie są małżeństwem, po ustaleniu ojcostwa poprzez uznanie dziecka przez ojca, ojcu dziecka przysługuje pełnia władzy rodzicielskiej. Jeśli matka dziecka chce, aby tą władzę ograniczyć albo odebrać, konieczne jest wniesienie sprawy do sądu opiekuńczego o ograniczenie bądź odebranie władzy rodzicielskiej. Sąd bada czy faktycznie są powody, aby ograniczyć władzę rodzicielską ojca lub mu ją odebrać. W przypadku sądowego ustalenia ojcostwa, władza rodzicielska przysługuje ojcu tylko wtedy, kiedy sąd mu ją przyzna w wyroku ustalającym ojcostwo. Trzeba podkreślić, że prawo do kontaktów z dzieckiem nie stanowi elementu władzy rodzicielskiej, w tym znaczeniu, że jeśli nawet ktoś z rodziców jest pozbawione władzy rodzicielskiej, to może się z dzieckiem kontaktować, zgodnie z zarządzeniami sądu rodzinnego³³.

32 Tekst jednolity Dz.U. z 2006 r. nr 234, poz. 1694.; dalej: u. o cudz.

33 Cf. H. Ciepła *et al.*, *Kodeks rodzinny i opiekuńczy. Komentarz*, Warszawa 2006, s. 960; uchwała III CZP 46/83, w której SN stwierdził, że „nieprzyznanie w razie sądowego ustalenia ojcostwa ojcu dziecka władzy rodzicielskiej nad nim nie wyłącza prawa ojca dziecka do osobistej z nim styczności”.

Natomiast zgodnie z brzmieniem art. 113³ k.r.o. jeśli utrzymywanie kontaktów rodzica z dzieckiem poważanie zagraża dobru dziecka lub je narusza, sąd obligatoryjnie zakazuje utrzymywania kontaktów rodzica z dzieckiem.

Właściwym jest także rozpatrzenie problemu wyboru między właściwością prawa ojczystego dziecka bądź matki dziecka z chwili uznania, a właściwością kaźdoczesnego prawa ojczystego dziecka, jako prawa właściwego dla stosunków między rodzicami a dziećmi. Jak słusznie zauważa Ewa Skrzydło – Tefelska należy opowiedzieć się za zmiennym statutem stosunków między rodzicami i dziećmi, a w przypadku zmiany przez dziecko obywatelstwa, treść władzy rodzicielskiej może ulec zasadniczej zmianie³⁴.

Uwagi podsumowujące

Z związku z coraz częstszą migracją ludności, która nie ma w zasadzie charakteru stałego, a raczej czasowy, należy wskazać, że przepisy o ustalaniu prawa właściwego dla uznania ojcostwa dziecka, mogą znaleźć obecnie coraz częstsze zastosowania i stwarzać coraz więcej problemów w stosowaniu. Jak wynika z powołanego orzecznictwa SN, zagadnienie ustalenia prawa właściwego dla treści czy formy składanego oświadczenia o uznaniu dziecka, może być coraz powszechniejszym przedmiotem rozważań sądów tak polskich, jak i zagranicznych. Ponadto ustalenie ojcostwa przez cudzoziemca może rodzić skutki właściwe prawu administracyjnemu. Organy administracji publicznej będą zmuszone do respektowania przesłanek uprawniających do uzyskania legalnego pobytu na terytorium RP zarówno przez dziecko, jak i jego rodziców. Coraz częściej urzędy stanu cywilnego będą borykać się z problemem wyboru formy i treści przyjmowanych oświadczeń o uznaniu dziecka. Wydaje się, że polski ustawodawca powinien zmierzyć się także z zagadnieniem nabywania obywatelstwa z mocy prawa po uznaniu przez obywatela polskiego, gdyż obecnie taka możliwość jest ograniczona krótkim rocznym terminem, w którym należy dokonać uznania, by doszło do zmiany obywatelstwa dziecka.

SUMMARY

Recognition of paternity in the light of the Family and Guardianship Code and international private law

The paper discusses the current issues on recognition of paternity in the light of children's rights. It identifies the proper tools necessary for determining paternity and maternity and highlights their growing importance in connection with common migration and free movement of persons in the EU. The issue of establishing the law applicable to the content or the form of declaration of paternity is presented based on judicial practice.

---

34 E. Skrzydło-Tefelska, *op. cit.*, s. 149–150.

The paper describes the relationship between recognition of paternity and the process of establishing citizenship and the conditions that must be fulfilled to obtain legal residence in Poland. The conclusions *de lege ferenda* call for changes in the acquisition of Polish citizenship by operation of law by a child who has been recognized by a man of Polish citizenship. Currently, this possibility is limited by the annual date on which it is necessary to recognize to change a citizenship of a child by law.

KEYWORDS: Family law; children's rights; international private law; recognition of paternity; paternity and maternity; establishment of citizenship.